

НЕПОКОЛЕБЉИВА ТЕЖЊА ЗА СРПСКИМ ТРАЈАЊЕМ

Душан Маринковић, *Налажења Станка Кораћа – оштор институционалној асимилацији*, СКД „Просвјета”, Загреб 2024

Књига Душана Маринковића *Налажења Станка Кораћа – оштор институционалној асимилацији* представља студију о животу и раду овог значајног књижевника и културног радника. Настала је на темељима биографског приступа његовој личности, у ауторовој жељи за преко потребним систематизовањем и описом литерарног и сваког другог Кораћевог доприноса нашој култури. Пишчева основна тежња јесте што веродостојнији приказ неколико најкарактеристичнијих и за историју српске и југословенске књижевности најзначајнијих периода кроз које је прошао Станко Кораћ у оквиру свог прегалаштва.

Пет поглавља ове књиге можемо посматрати као анализу прекретничких дешавања у Кораћевом животу. Аутор своју студију започиње говором о његовом детињству, које је било изузетно изазовно, као што је то случај са већином људи одраслих у току Другог светског рата. Међутим, упркос нередовном и тематски разуђеном школовању успева да истрајава на путу науке, много дуже него што се испрва надао и желео. Као први круцијални тренутак у животу Станка Кораћа Душан Маринковић истиче похађање гимназије у Карловцу, затим Учитељске школе, а на послетку и студија југославистике са руским језиком и књижевношћу на Филозофском факултету у Загребу, чему и сам Кораћ придаје посебно место у својој недовршеној аутобиографији *Сјећања човјека без домовине*. Већ тада се развија једна од кључних црта његове личности, а то је посебан сензибилитет за угрожене и потлачене, који ће одиграти пресудну улогу у усмеравању његове књижевне каријере.

Станко Кораћ је прошао пут од предавача у стручној школи, преко гимназијског професора, директора Педагошке академије, до уредника часописа, лектора, писца, научника и секретара Српског културног друштва „Просвјета”. Оно што је аутору важно да подвуче јесте Кораћев паралелни предани рад у свим периодима професионалног живота на научним радовима, књигама и монографијама о ауторима српске и хрватске књижевности, од епохе просветитељства до друге половине двадесетог века. Иако је Кораћ показивао велико интересовање за теме које је обрадио у свом докторату „Хрватски роман у раздобљу модерне”, Маринковић добро примећује да оне неће окупирати већину његове пажње у каснијем раду, већ ће то бити говор о незавидном положају српских писаца, културе и књижевности у Хрватској.

За друго раздобље деловања Станка Кораћа Душан Маринковић узима време у којем је он био професор и директор Педагошке академије у

Карловцу. Тада крећу његова прва озбиљнија конфронтирања са политичким властима, која ће га пратити током целокупне каријере и увек држати на маргини интересовања јавности, чак и онда када обавља неке од најважнијих културних деловања за науку и државу. Као један од најзначајнијих разлога за тако нешто аутор наводи Кораћево доследно и непопустљиво противљење насилном мењању језика, које води ка хомогености и брисању потребних специфичности мултинационалне средине каква је Хрватска била. Иако је у Карловцу провео свега неколико година, Душан Маринковић сматра да ће „најинтензивнији и најплодоноснији период Кораћева професионалног рада” бити управо овај (45). За то време објављује две књиге – *Двадесет година хрватској романа*, насталу из доктората, и *Хрватски роман између два рата*, која је доживела два издања. Не изоставља се ни говор о Кораћевом темељном познавању опуса Иве Андрића и Владана Деснице, које је посматрао као ауторе на маргини хрватске и српске књижевности, односно као припаднике обе. Као продукт интересовања за њих објављена је прва студија у хрватској књижевности која критички сагледава Андрићево дело, *Андрићеви романи или свијет без боја*, као и *Сабрана дјела Владана Деснице* у четири књиге.

Централни и најдуготрајнији период рада Станка Кораћа обележава ангажованост у Српском културном друштву „Просвјета”, најпре као лектор и уредник часописа *Просвјета*, а затим и као секретар Друштва. Показатељ важности тих година јесте то што аутор говор о њима смешта у средиште своје студије и посвећује посебну пажњу њиховом што обухватнијем представљању. Лајтмотив временаведеног на тим функцијама јесте Кораћева спознаја о запостављености српског народа у Хрватској, која мења смер његовог књижевног рада и окреће га ка тематизовању аутора српског порекла, рођених или живелих у Хрватској, који су стварали на том подручју, у периоду од 18. века до тадашњих дана. Као плодови његовог неуморног рада рађају се студије *Прећед књижевног рада Срба у Хрватској*, *Вјештом вијани*. *Споменица Српској културној друштва „Просвјета”*, као и *Књижевна христоматија: Из културне баштине српског народа у Хрватској*, о којима Душан Маринковић пише са пијететом и посвећеношћу свим појединостима, не кријући да су оба дела прешла вијугав и стрм пут од настанка до објављивања, као и да је то остављало дубок траг на њиховог аутора.

Ангажованости у Српском културном друштву „Просвјета” Станко Кораћ ће се вратити још једном, пред крај свог научног бављења књижевношћу, у нади да ће се довршити оно што је започето неколико деценија раније. Међутим, Душан Маринковић добро примећује да Кораћева тежња у деловању овог Друштва није била само издавање књига српских писаца већ и активан рад на обнови Матице хрватске и многих институција које би баштинице традицију живљења и стварања Срба у Хрватској. Нажалост, услед политичких и историјских превирања на

простору Југославије, почетком деведесетих година прошлог века, помоћу којих аутор контекстуализује разлоге немогућности остваривања Кораћевих професионалних наума, он одлази у Београд, где и завршава свој живот, неколико година касније. Иако је у Београду наставио књижевно да делује, бавећи се опусом Владана Деснице и својом аутобиографијом, његове мисли остају у Загребу, у покушају решавања судбине СКД „Просвјете”, чији ће секретар емотивно остати и када то званично више не буде био.

Проласком кроз студију Душана Маринковића *Налажења Станка Кораћа – оштор институционалној асимилацији* читаоци имају прилику да добију увид у биографску причу о значајном књижевнику, са истанчаним осећајем за национално и људско, у времену када су те категорије често превиђане. Важно је нагласити ауторово настојање да испоштује податке из документарне заоставштине Станка Кораћа, али не и потпуно подређивање њима. Следствено томе, квалитет ове студије огледа се у разумевању онога што носи епоха која се тематизује, како њене предности, тако и мане. Иако је Душан Маринковић на појединим местима по неколико пута поновио оно што му је било најзначајније да посведочи из живота Станка Кораћа, не бисмо то окарактерисали као њену мањкавост, већ као пример изразите жеље за наглашавањем колико појединац може да учини и када друштво, држава и историја нису на његовој страни. Сагледавши наведено, можемо рећи да је ово студија која засигурно завређује пажњу и полазиште за проучавање живота и рада Станка Кораћа.

Мрп Марија С. ЦВЕТИЋАНИН

Нови Сад

cveticaninmarija435@gmail.com

ПУТОПИС КРОЗ *WUNDERKAMMER*

Владимир Гвозден, *Атмосфера краја*, Културни центар Новог Сада, Нови Сад 2024

Књижевноисторијску збирку есеја *Атмосфера краја* Владимира Гвоздена, структурно налик на нека од магистралних прозних дела друге половине 20. века у српској књижевности, можемо подједнако окарактерисати и као монографију. Монографија је по оним што је у њој у филозофском смислу *оштите*, историјско, а као књига есеја показује нам се у обрнутом смеру, полазећи од појединачног до посебног и типичног за одређени период. То нас подсећа на поетичке експерименте Борислава Пекића или Данила Киша (а они, нарочито Киш, спадају у круг повлашћених књижевних личности за аутора), који у *Новом Јерусалиму* или